

музыканта, или жизнь, как она есть», толкование которых связано с новым мировосприятием реальной жизни.

Ключевые слова: *интерпретация, пьеса, музыкально-исполнительское творчество, автор.*

Inhaltsangabe. Der Autor betrachtet eine darstellerische Interpretation wie die Grundlage des musikalisch-darstellerischen Schaffens auf dem Beispiel der Stücke der Klaviersuite A. Neschigajs "Werktage des jungen Musikers, oder das Leben, wie sie ist", deren Erläuterung mit der neuen Weltwahrnehmung des realen Lebens verbunden ist.

Stichwörter: *die Interpretation, das Stück, das musikalisch-darstellerische Schaffen, der Autor.*

Гевал В.Й.,

*старший викладач кафедри теорії та методики мистецтв
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(м.Хмельницький)*

Розвиток виконавських умінь у студентів музично-педагогічних факультетів педагогічних вузів в процесі індивідуального фортепіанного навчання

В статті розглядаються питання розвитку виконавських умінь у студентів музично-педагогічних факультетів педагогічних вузів у процесі індивідуального фортепіанного навчання.

Ключові слова: *виконавські уміння, інтерпретація, творчість, виконавська традиція, художньо-смисловий аналіз, музично-виконавська діяльність.*

Розвиток творчого потенціалу особистості та творчих здібностей є надзвичайно актуальною проблемою сьогодення, на значенні якої наголошено в державній національній програмі "Освіта" (Україна 21 ст.), Концепціях безперервної освіти та національного виховання.

Необхідність творчого осягнення наукової та художньої інформації, якою користуються студенти під час навчання на музично-педагогічному факультеті педагогічного вузу, вимагає від них подолання інертності мислення, вміння інтерпретувати твори мистецтв. Наслідком цих процесів є розвиток незалежних суджень, критичного мислення, здатності генерувати ідеї, висувати гіпотези, бачити суперечності й проблеми. Для цього їм потрібно оволодівати виконавськими знаннями та навиками, бо саме вони дають можливість учителю музики виявити свій творчий потенціал.

Художньо-творчий потенціал особистості музиканта формується, розвивається й реалізується у виконавській діяльності студентів.

О.Бодіна, М.Давидов вважають, що розвиток власного інтерпретаторського мислення є головною метою в творчому вихованні музиканта.

Рівень знань, умінь та навичок студентів значною мірою визначається присутністю музичних здібностей.

Музичне виховання студентів це, перш за все, процес формування та розвитку виконавських і педагогічних умінь.

Поняття "виконавські уміння" в мистецтві використовується стосовно виконавських його видів: танцювальних жанрів, театру, музики, екранізацій, музичних транскрипцій тощо. Інколи цей термін вживається для характеристики перекладів драматичних, літературних, частіше поетичних творів. Педагогів-музикантів (практиків), виконавців, дослідників-вчених завжди приваблювала проблема художнього виконавства в мистецтві, і зокрема в музиці.

Термін "інтерпретація" у виконавській практиці, музикознавстві того часу, в теорії музичного виконавства використовувався для характеристики індивідуальності виконання.

На сучасному етапі розвитку музичної культури виконавство займає ту важливу роль, яка дозволяє вважати шлях інтерпретування виконавцем музичного твору не тільки актуальним, але і перспективним, прекрасно узгодженим з гуманістичною традицією рівнобіжного існування різноманітних точок зору в якості позитивного і збагачувального феномена.

Виконавська традиція – невід'ємна складова частина художньої інтерпретації музичного твору. Тому не дивно, що в музичних інститутах і коледжах, консерваторіях значна частина часу, відведеного на освоєння інструмента, присвячується не стільки техніці, вправності пальців і та ін., скільки передачі виконавських традицій наступному поколінню учнів. Можна вимагати від

виконавця тільки передачі ідей композитора, проте прийняті сьогодні традиції, інтерпретації є частиною досягнень виконавців минулого: індивідуальний внесок творчої особистості передається від одного покоління до іншого як традиція, у таємниці якої студенти посвячуються на протязі навчання. Чи можемо ми дійсно відмовити музиканту нашого часу в праві творчої зустрічі з традицією?

Традиції в музичній виконавській культурі України виконують не тільки узагальнюючу та наслідуючу роль, але й органічно входять у різноманітні творчі системи автономного функціонування. У концепції "музичних універсалій" їм приділяється вельми істотне місце: "...проблема історичної спадковості, проблема життєдайних художніх традицій народного і класичного музичного мистецтва може вирішуватися тільки на основі визнання загальної логіки музики. Якби не існувало цих універсальних законів музичного мислення, ми не змогли б зрозуміти мистецтва наших далеких предків, наших побратимів інших національних культур і стилів, ми виявилися б неспроможними перед войовничим модернізмом, що заперечує спадкоємність традицій і ігнорує довід народного і класичного мистецтва, художнє новаторство було б безґрунтовним".

У формуванні вміння художньої інтерпретації принциповим є розуміння функцій виконання. Виконання як спосіб реалізації ідеального уявлення про музичний твір, і як намагання найбільш точно відтворити нотний текст. В залежності від розуміння цих функцій формуються відповідні прийоми виконання. При формуванні прийому відтворення тексту у студентів формується вміння та навички щодо точного відтворення знаків тексту; при формуванні матеріально-звукового втілення задіяна діяльність по реалізації розуміння твору та створення його художньої палітри. Виконуватись повинен художній смисл, а не знак, як підкреслював В.Москаленко, тому при формуванні вміння художньої інтерпретації виконавство необхідно розглядати як матеріально-звукове втілення, а у навчанні - як формування спеціальних прийомів втілення художньої ідеї, а не механічного відтворення нотного тексту. Специфічні засоби виконавської виразності інтерпретатор(студент) повинен знаходити самостійно, розглядаючи як доцільні для реалізації свого задуму. Технічна досконалість втілення є обов'язковою складовою ефективності виконавської діяльності, технічна здатність кожного студента надзвичайно індивідуальна, тому при формуванні технічної майстерності у студентів необхідно говорити не тільки про накопичення конкретних технічних прийомів, але й про формування способів та прийомів технічно-досконалого втілення. Серед них: виділення труднощів; класифікація та визначення їх характеру, конструювання ігрових рухів.

Ці дії під час навчання повинні виступати предметом спеціального формування.

Дія контролю за виконанням являється обов'язковим елементом діяльності процесу художньої інтерпретації і полягає в зіставленні ідеального уявлення з реальним звучанням, при якому відбувається не тільки контроль за досконалістю втілення але й постійна корекція виконавського задуму.

Наступною умовою є поетапне формування способу музично-виконавської діяльності у напрямі від вербально-аргументованого тлумачення до музично-виконавської інтерпретації. Музичне виконавство вимагає активної діяльності свідомості. Музика і музичне виконавство має емоційне підґрунтя, однак усвідомленість не означає беземоційності, надуманості. Усвідомленість треба розуміти так, що інтерпретатор розуміє і свідомо знаходить адекватні засоби та передає в усіх тонкощах емоційну палітру музичного твору. Це стосується і музично-виконавських засобів виразності та технічної досконалості втілення.

Музичне виконання - це трансформація, переведення думки виконавця в матеріалізовану форму, зміст виконання відповідає змісту думки виконавця. У процесі навчання одним із шляхів до формування художнього сприймання, розуміння та виконання музики у студентів є вербалізація музично-виконавської діяльності. На важливість вербалізації у формуванні мислення вказують багато вчених (М.Мікулинська, Л.Висоцький, Д.Ознадзе та інші).

Дотримуючись загальної логіки формування розумових дій, у керуванні процесом формування вміння художньої інтерпретації у студентів, можна виділити три основні свідомо фіксовані та контрольовані етапи:

- засвоєння узагальнених прийомів та дій художньо-інтерпретаційного процесу; використання способу керованого скорочення узагальнених прийомів та дій процесу художньої інтерпретації;
- здатність до застосування умінь художньої інтерпретації стосовно умов, що змінюються.

Для кожного із цих етапів характерна певна міра співвідношення вербалізації та виконання.

На першому етапі студенти засвоюють узагальнені прийоми та способи дій (переважно вербалізований етап). Вербалізація на даному етапі активізує мислення, конкретизує уяву, дає можливість почути художній твір в усіх його подробицях, "помітити" і "відібрати" художню інформацію, закладену у творі, знайти відповідні засоби виконавської виразності тощо. Студенти осмислюють цей процес як певну сукупність та послідовність дій, виділяють та засвоюють системи орієнтирів, поопераційний склад дій та порядок їх виконання.

Метою другого етапу являється керування процесом скорочення розгорнутої зовнішньої діяльності у внутрішню згорнуту розумову діяльність. На цьому етапі вербалізованість вибіркова і набуває характеру коментування.

В процесі навчання, як показала практика, у студентів спостерігається тенденція до поступового спонтанного скорочення окремих дій та операцій, при якому в уміннях та навичках фіксуються неправильні орієнтири. Особливо відчутно це проявляється при перенесенні, здавалось би, сформованих умінь у нестандартні умови. При формуванні уміння художньої інтерпретації таким чином постає питання керуваності процесом переведення розгорнутої вербалізованої діяльності в згорнуту внутрішню діяльність та музичне виконання. Вербалізація на цьому етапі набирає форми коментування як дій та їх результатів. Уточнення та усунення характерних помилок дає можливість переходу до наступного етапу, сутність якого полягає у формуванні здатності до застосування сформованих умінь стосовно умов, що змінюються, під такими умовами ми маємо на увазі різноманіття творів за стильовими, жанровими та іншими ознаками. З метою усунення негативного впливу стереотипу попередньо сформованого неправильно способу художньої інтерпретаційної діяльності та закріплення нового необхідно використати такі педагогічні прийоми, як розширення сфери застосування сформованого способу діяльності та підвищення ступеня самостійності студентів в роботі зі творами.

Розширення сфери застосування вже сформованого способу, з одного боку, за рахунок художнього матеріалу, з іншого, - умов діяльності (способи сприймання - на слух, з нотного тексту, без інструменту, та з інструментом; способів реалізації - виконавської інтерпретації, словесного тлумачення, диригування). Елементи майже всіх форм використовуються на перших двох етапах, однак епізодично і з іншою метою. На третьому етапі вони мають стати особливим предметом уваги. Ефективним є завдання для самостійного опрацювання з поступовим їх ускладненням. Вербалізоване тлумачення тут виступає як коментувальник, або ж з метою контролю. Для більш ефективного засвоєння узагальнених прийомів та дій художньої інтерпретації в навчанні студентам необхідно представити їх у вигляді узагальненої моделі, яка повинна охоплювати структуру діяльності, прийоми та дії, а також поопераційний порядок їх виконання (алгоритм). Узагальнюючи, можна зазначити, що ефективність формування уміння художньої інтерпретації зумовлює: забезпечення студентів дидактично обґрунтованими та художньо-доцільними знаннями щодо розучуваних творів в процесі їх вивчення;

- цілеспрямоване формування узагальнених прийомів способу музично-виконавської діяльності;
- поетапне формування способу музично-виконавської діяльності у напрямі від вербально-аргументованого до музично-виконавської художньої інтерпретації

Досягнення мети навчання значною мірою залежить від застосування викладачем тих чи інших педагогічних методів чи прийомів, які відображаються в результативності досягнення поставленої мети.

Виконавська підготовка, як відомо, відрізняється від теоретичного навчання, основним завданням якого є передача знань, систематизованих відповідно до логіки певної науки. Виконавська ж підготовка ґрунтується на роботі з музичними творами, в процесі якої засвоюються необхідні знання, формуються вміння та навички. Особливого значення у цьому зв'язку набуває методичне забезпечення цього процесу.

Специфіка музико-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики потребує специфічних методів навчання. Всі методи та прийоми, які зорієнтовані на вирішення часткових завдань, зокрема на розвиток слухових уявлень, аналітичних здібностей використовуються у сучасній виконавській підготовці. У навчанні відчутна потреба у знаходженні методу який би забезпечував би цілісність навчального процесу.

У сучасній музичній педагогіці (Г.Падалка, О.Ростовський, О.Щолокова, О.Рудницька та ін.) спостерігаються тенденції до об'єднання різних методів в методичні комплекси чи групи з виділенням їх ключових ланок як визначальних.

Основною ланкою в художньо-творчому розвитку студентів є інтерпретаційно-педагогічний аналіз. Цей інтегруючий метод забезпечує цілісність навчання та художньо-творчий розвиток студентів у виконавській підготовці. У навчальному процесі основним завданням викладача є аналіз інтерпретації художньо-змістовної сутності музичного твору, який полягає в тлумаченні інформації, необхідної для її осягнення: історичних умов створення твору, авторського стилю, засобів художньої виразності, художньо-образної структури, логіки художньої драматургії та реалізується у процесі осягнення музичного твору за допомогою різних форм та методів навчання. При аналізі історичних умов створення твору, особливостей авторського стилю використовуються методи, спрямовані на актуалізацію знань студентів, тут необхідно виділити особливості стилю епохи й авторського стилю, порівняння їх з близькими та далекими. При аналізі засобів художньої образності, художньої виразності буде доречно використання методів творчо-продуктивного характеру. Це методи моделювання, наведення та спостереження, аналогії та контрасту тощо. Тут важливим є тлумачення

художнього замислу засобів виразності, використаних автором, розгляд їх у первинних значеннях, драматургію розвитку художньої цілісності.

Інтерпретаційний аналіз активізує знання студентів їх художній та життєвий досвід, сприяє розвитку художньо-творчої уяви.

Аналіз інтерпретації звукового втілення полягає у тлумаченні засобів виконавської виразності, доцільності їх застосування, роз'яснення їх технічних прийомів.

Основне завдання інтерпретаційно-педагогічного аналізу полягає у пошуку виконавських засобів у роз'ясненні їх художнього смислу та вибору технічних "прийомів для досягнення професійного досконалого втілення, для цього необхідно використання таких методів, як: пояснення, показ, зіставлення, порівняння. Особливо ефективним вважається ілюстрація виконавських засобів чи технічних прийомів шляхом їх порівняння, яка активізує творчий пошук студентів. Таким чином, формується усвідомлене ставлення до вибору виконавських засобів, за допомогою яких передається художній задум досягається бажаний результат, вирішуються технічні проблеми.

Способом діяльності, який необхідно сформувати у студентів під час навчання, є комплекс узагальнених прийомів та дій, які відображають змістовну сутність цілісного процесу роботи з музичним твором з метою його художньо-виконавської інтерпретації. Основними видами такої діяльності є осягнення художньо-змістовної сутності художнього твору та втілення результату осягнення в виконання. Основне завдання інтерпретаційно-педагогічного аналізу полягає в аналізі та розкритті логіки змісту дій виконавського процесу, його змістовної цілісності. Існують різноманітні методи репродуктивного та продуктивного характеру, наприклад, при формуванні художньої образності, розгортанні змістовних процесів у творі більшою мірою використовуються методи аналізу та синтезу, наведення та спостереження, метод моделювання.

При формуванні способів дій необхідною умовою є індивідуально-диференційований підхід. Педагогічні прийоми та методи повинні відбиратись із урахуванням уже сформованих дій, їх цілісності та системності. Необхідно враховувати також психологічні установки студентів, гнучкість та динамічність їх мислення.

Основними повинні стати методи, які зорієнтовані на якісну оцінку художнього виконання за виділеними критеріями (художньої достовірності, відповідності засобів виразності художній доцільності, ступеня технічної досконалості). З цієї метою краще використати такі методи як бесіда, обговорення, спілкування. Аналіз інтерпретації результату виконавської діяльності сприяє розвитку контролю, уваги, самокритичності, самооцінки.

Таким чином, інтерпретаційно-педагогічний аналіз як інтегруючий метод органічно витікає із основного змісту художньої та педагогічної діяльності, характерної для виконавської підготовки, забезпечує цілісність навчально-виховного процесу, зорієнтований на розвиток художньо-творчого потенціалу студентів.

Основою в оволодінні студентами мистецтвом художньої інтерпретації являється цілеспрямоване формування узагальнених прийомів в музично-виконавській діяльності, побудованих на основі логіки інтерпретаційного процесу. Такий процес спрямовує педагогічну діяльність у трьох напрямках, а саме: осягнення художньо-змістовної сутності музичних творів; самостійного вибору засобів музично-виконавської виразності; вміння відпрацювання технічної досконалості втілення. Необхідно, щоб система узагальнених прийомів музичної діяльності стала предметом спеціального засвоєння студентами, що зробить їх більш самостійними щодо творчого підходу в роботі над музичними творами різних жанрів, форм, стилів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бодина Е. Творческая природа муз. Исполнительства : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. искусствовед. : спец. 17.00.02 КГК. – / Е. Бодина – К., 1975. – С.16.
2. Высосткий Л. С. Психология искусства / под. ред. М. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1987. – С. 340.
3. Гайдамович Т. А. Музыкальное исполнительство и педагогика / Гайдамович Т. А. – М. : Музыка, 1991. – С. 112.
4. Гинзбург Л. О. О работе над муз.произведением. Методические очерки / Гинзбург Л. О. – М. : Музыка, 1981. – С. 140.
5. Голубовская Н. О музыкальном исполнительстве / Голубовская Л. – Ленинград : Музыка, 1985. – С.38.
6. Коган Г. М. Работа пианиста / Коган Г. М. – М.: Музыка, 1979.
7. Крицький В. М. Формування умінь художньої інтерпретації творів музичного мистецтва у студентів муз.-пед. Факультетів педагогічних інститутів (Методичні рекомендації) / Крицький В. М. – Ніжин : НДПІ, 1992. – С. 28.

Анотація

В статті розглядаються питання розвитку виконавських умінь студентів музично-педагогічних факультетів педагогічних вузів в процесі індивідуального фортепіанного навчання.

Ключеві слова: *виконавські вміння, інтерпретація, творчість, виконавська традиція, художньо-смысловий аналіз, музично-виконавська діяльність.*

Данілішина М.Ф.,
*старший викладач кафедри
музично-інструментальних дисциплін
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(м.Хмельницький)*

Особливості музично-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики в системі вищої музично-педагогічної освіти

Публікація присвячена проблемі удосконалення музично-виконавської підготовки студентів-музикантів педагогічних вищих закладів. У роботі розглянуті можливості застосування інтегративного підходу до процесу музично-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики в класі основного музичного інструменту (фортепіано).

Ключові слова: *музично-виконавська підготовка, професійна підготовка, педагогічно-виконавська майстерність, художня інтерпретація, імпровізація.*

Постановка проблеми... Сучасне суспільство перебуває на етапі винятково важливих політичних, економічних й духовних змін та кардинальних перетворень в системі освіти України.

Збереження духовності української нації потребує підготовки нової генерації вчителів музики, педагогів-музикантів ХХІ ст., спроможних залучити молодь до глибокого пізнання й художнього спілкування з музичним мистецтвом.

Професія вчителя музики – це насамперед музично-педагогічна діяльність, яка поєднує в собі розумово-практичні дії педагога, музикознавця й музичного виконавця – вокаліста (спів), хормейстера (хорове диригування), інструменталіста й концертмейстера (гра на музичному інструменті).

Професійна компетентність музичного педагога (симбіоз двох рівнозначних і взаємодоповнюючих компонентів – педагогічного й виконавського) реалізується через всі види музично-педагогічної діяльності, проте найбільш яскраво виявляється на етапі організації слухання школярами “живої” музики, оскільки власноручна виконавська й вербальна інтерпретації художньо-образного змісту музичного твору потребують особистої участі вчителя музики.

Втім, як доводить багаторічний досвід роботи, викладачі класу інструментальних дисциплін (фортепіано), зазвичай, стикаються з таким негативним явищем, що переважна більшість студентів-музикантів педагогічних вищих закладів недосконало володіють музичним інструментом і собою в процесі виконавської діяльності на естраді: передусім, під час концертних, і на жаль, академічних виступів, а також при проходженні педагогічної практики в школі.

Сказане вище вказує на відсутність у майбутніх вчителів музики дієвого досвіду організації спілкування дітей з музикою, незадовільний стан усвідомлення ними спрямованості власних педагогічно-виконавських дій, і взагалі, на низький рівень доцільної виконавської культури.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... В галузі музичного виконавства існують науково-педагогічні праці, предметом дослідження яких були теоретичні основи музичного виконавства, процеси творчого вдосконалення музиканта-виконавця, прийоми оволодіння інструментально-технічними навичками, засоби розвитку слухо-творчої сфери і формування музичного мислення тощо. Вище названі та аналогічні питання було висвітлено в дослідженнях відомих вітчизняних й зарубіжних педагогів та музичних виконавців (О.Алексеев, Л.Баренбойм, Т.Беркман, О.Гольденвейзер, Й.Гофман, І.Коган, Б.Міліч, Г.Нейгауз, С.Фейнберг, Г.Ципін, Б.Яворський).

Музична педагогіка вищої школи протягом довгого часу звертається до вивчення феноменології змісту, форм та методів музичної освіти і виховання (А.Король, Т.Кротова, В.Рагозіна), до питання